

Leve het openbaar onderwijs!

Ahmed Marcouch

Het Nederlandse onderwijs is een succesverhaal. Het is erin geslaagd zowat de hele bevolking letter- en reken-kundig te maken. Het geeft iedereen de kans zich een beroepskwalificatie te verwerven. Het opent voor wie dat wil en kan de weg naar de wetenschap, de kunst en de filosofie. Tenslotte biedt het menigeen een tweede of derde kans: om alsnog te scholen, bij te scholen of na te scholen.

Het Nederlandse onderwijs maakt Nederland tot een meritocratie. Hier telt niet waar je vandaan komt, uit welke familie je stamt, hoeveel geld je ouders bezitten. Maatschappelijk en economisch succes hangt hier grotendeels af van wat je kunt en kent en van de prestaties die je levert. Een arbeiderskind kan in Nederland dokter worden of advocaat of leraar of manager of computerspecialist. Dat is bijzonder. Dat is bijna nergens op de wereld het geval. Dat is aan het onderwijs te danken.

Het openbaar onderwijs heeft in dat succesverhaal een sleutelrol vervuld. Ik wil daarmee niet de bijzondere scholen tekort doen. Hun bijdrage aan het uiteindelijke succes is ongetwijfeld net zo groot. Maar in de de uitbouw van het Nederlandse onderwijs hebben de openbare scholen een unieke rol gespeeld. Over die sleutelrol wil ik vandaag een aantal opmerkingen maken. Ik denk namelijk dat zij geen verleden tijd is, maar uiterst actueel, en dat het openbaar onderwijs in de komende tijd opnieuw van doorslaggevend belang zal zijn.

Eerst wil ik echter een kanttekening maken bij dit succesverhaal, die een van de grote uitdagingen onder woorden brengt waar het Nederlandse onderwijs op dit moment voor staat. 30% van de kinderen in het stadsdeel Slotervaart, waarvan ik voorzitter ben, doet niet mee aan de cito-toets. Vergelijkbare cijfers gelden voor een aantal andere stadsdelen in Amsterdam. Heel veel van de kinderen in mijn stadsdeel komen terecht op het vmbo, heel weinig op het vwo. Veel te veel kinderen waarvoor ik verantwoordelijkheid draag, verlaten het onderwijs zonder enige beroepskwalificatie.

Dat een arbeiderskind in Nederland dokter kan worden en advocaat is een reden

voor trots. Maar ik kan datzelfde aan de immigrantenkinderen nog niet beloven. In theorie geldt het natuurlijk ook voor hen. Maar in de praktijk hebben velen van hen al aan het einde van de lagere school een achterstand, die zij een leven lang niet meer zullen inlopen.

Dat dertig procent niet meedoet aan de cito-toets, vind ik schandalig en onacceptabel. De Nederlandse samenleving, het Nederlandse onderwijs en de Nederlandse politiek moeten er gezamenlijk voor zorgen dat dat verandert. Ieder kind, dus ook het immigrantenkind, heeft recht op onderwijs dat hem of haar in staat stelt een beroep te verwerven, zichzelf te ontwikkelen en een succesvol burger te worden. Een aantal immigrantenkinderen krijgt gelukkig die kans al. Maar voor een nog veel te grote groep geldt dat niet. Het is aan ons: aan u als onderwijzers en leraren en aan mij als politicus om ervoor te zorgen dat het veel minder vaak misloopt.

Levensbeschouwelijk neutraal

De openbaarheid van het Nederlandse openbare onderwijs heeft een bijzonder karakter. Zij is niet atheïstisch, niet humanistisch en zeker niet antireligieus. De openbare school in Nederland is levensbeschouwelijk neutraal. Zij heeft zelf geen levensbeschouwelijke grondslag en geeft daardoor verschillen in levensbeschouwing de ruimte. De openbare school in Nederland eist van gelovige ouders en kinderen niet dat ze hun geloof op de drempel van de school afleggen en achterlaten. Zij heet gelovige ouders en kinderen welkom. Wat zij van hen vraagt is dat zij accepteren dat hun geloof niet de grondslag vormt van het schoolleven. Ouders moeten accepteren dat er meerdere vormen van geloof en ongelooft in de school gelijkwaardig aanwezig zijn, en dat ze met ouders en kinderen met een andere levensbeschouwing gezamenlijk deelnemen aan één en dezelfde schoolgemeenschap.

De Nederlandse openbare school is een ruimte waar kinderen uit gezinnen met verschillende levensbeschouwingen samen opgroeien, en waar over levensbeschouwing gesproken en gedebatteerd kan worden. Het is een ruimte waar de levensbeschouwelijke verschillen niet verdwijnen, maar wel naar de achtergrond verschuiven. Vanzelf komen de overeenkomsten op de voorgrond te staan en komt er plaats vrij voor wetenschappelijke, morele en kunstzinnige inzichten die losstaan van geloof **en** ongelooft. De Nederlandse openbare school is een ruimte waar de tolerantie praktisch is - zonder dat er veel woorden aan vuil hoeven te worden gemaakt.

Het feit dat de Nederlandse openbare school geen exclusief maar een inclusief karakter heeft is essentieel voor de rol die zij heeft gespeeld in de Nederlandse schoolgeschiedenis. Zij was nooit exclusief bedoeld voor ongelovige, humanistische, atheïstische gezinnen, en heeft protestantse en katholieke ouders en hun kinderen altijd van harte welkom geheten. Zij is altijd de school geweest voor alle gezindten, voor alle beschouwingen. Daarom was zij van meet af aan méér dan een aanvulling op het bijzondere onderwijs, méér dan een collega, maar ook een directe concurrent. Protestantse en katholieke ouders konden echt kiezen: voor de exclusiviteit van de bijzondere school of voor de inclusiviteit van de openbare. Zij konden die keuze met een goed geweten en in gemoedsrust maken, omdat ze zeker wisten dat hun kind ook op de openbare school geaccepteerd zou worden en zich thuis zou voelen.

De concurrentie die door de openheid van de openbare school mogelijk werd, is voor het succesverhaal van het Nederlandse onderwijs van groot belang geweest. Ik denk daarbij op de eerste plaats aan de inhoudelijke en pedagogische kwaliteit. Als scholen concurreren om dezelfde ouders dwingt dat die scholen de kwaliteit te blijven verbeteren. Je kunt aan de Nederlandse schoolgeschiedenis aflezen dat dat heel goed heeft gewerkt. Openbare en bijzondere scholen hebben van elkaar geleerd, hebben elkaar steeds beter gemaakt.

Concurrentie op tolerantie

Maar een ander effect van die concurrentie is misschien nog wel belangrijker geweest. Tegen de achtergrond van de secularisatie heeft de openbare school de bijzondere scholen gedwongen de manier waarop ze hun religieuze identiteit gestalte geven te veranderen. De meeste bijzondere scholen hebben zichzelf ook een inclusief karakter gegeven. Gezinnen met een andere levensbeschouwelijke achtergrond zijn nu ook welkom. Dat betekent dat de school de pluriformiteit van geloof en ongelooft heeft geaccepteerd. De eigen grondslag hoeft niet te worden verloochend, maar het bestaansrecht van andere grondslagen moet worden erkend.

In Amsterdam hoeft een katholieke ouder niet te aarzelen om zijn kind naar een protestants lyceum te sturen. Een ongelovige ouder hoeft dat evenmin. Beide weten dat hun kind geaccepteerd wordt, welkom is, niet zal worden achtergesteld, niet gedwongen zal worden afstand te nemen van de levensovertuiging van het eigen gezin. Je zou kunnen zeggen dat de openbare school met de bijzondere school niet alleen op kwaliteit heeft geconcurrereerd maar ook op tolerantie. En dat ten gevolge van die concurrentie kwaliteit en tolerantie zich door het hele onderwijssysteem

hebben verspreid. Die kwaliteitsimpuls droeg bij aan Nederland als meritocratie. De openheid voor alle gezindten heeft de scheidsmuren tussen de zuilen afgebroken en een opmerkelijke verdraagzaamheid tussen anders- en ongelovigen tot stand gebracht. Die verdraagzaamheid heeft zich diep in de Nederlandse mentaliteit genesteld.

Het Nederlandse onderwijs heeft daarmee in de twintigste eeuw een opmerkelijke integratieprestatie verricht. Het heeft de arbeidersklasse verheven en diepe religieuze kloven overbrugd. Die prestatie zou in de eenentwintigste eeuw kunnen worden herhaald. We zouden samen moeten proberen om de immigrant te verheffen en de kloof tussen de samenleving en de islam te overbruggen. Omdat we al weten hoe het moet, hoop ik dat we die klus samen wat sneller kunnen klaren. In een kwart eeuw misschien, of een halve?

Islamitisch onderwijs

Veel mensen in Nederland maken zich zorgen over het islamonderwijs. Ik doe dat ook. Op een aantal islamitische scholen is de kwaliteit van het onderwijs slecht. Daar moet dringend iets aan gebeuren, en daar wordt ook hard aan gewerkt, door mensen uit de moslimgemeenschap, door de onderwijsinspectie en door de overheid. Maar het blijkt erg lastig om voor blijvende verbeteringen te zorgen. Islamitisch onderwijs segregereert. Zelfs de hele goede islamitische scholen - die zijn er ook - kunnen dat niet verhinderen. Het islamitisch onderwijs brengt moslimouders en kinderen bij elkaar. Maar dat betekent meteen ook dat het immigrantengezinnen bij elkaar brengt. Gezinnen die een cultuur van herkomst delen, terwijl het erom gaat dat men zijn weg vindt in de Nederlandse cultuur van aankomst.

Vanwege die terechte zorgen zijn er politici en publicisten die pleiten voor een verbod op het islamitisch onderwijs. Dat zou een kleine ramp zijn. Het is in strijd met de godsdienstvrijheid. Het zou de islam achterstellen bij de andere geloven. Het zou aan alle Nederlandse moslims de boodschap verkondigen dat ze hier niet welkom zijn. Een verbod op het islamonderwijs zou de integratie van de moslims in Nederland generaties ver achteruit werpen. Gelukkig is er een veel betere oplossing. In plaats van het islamitisch onderwijs te verbieden, moet het openbare onderwijs er de concurrentie mee aangaan. We moeten moslimouders een alternatief bieden. We moeten ervoor zorgen dat moslimouders en kinderen zich thuis gaan voelen op de openbare school.

Veel moslimouders sturen hun kinderen al naar het openbaar onderwijs. Maar - en

dat verschilt duidelijk van de protestantse en katholieke ouders van een tijd geleden - een groot aantal moslimouders doet dat nog niet met een gerust hart. De ouders zijn er niet gerust op dat hun kind op school echt geaccepteerd zal worden. Zij zijn bang dat het kind op school onder druk wordt gezet om tegen de religieuze overtuigingen van het gezin in te gaan. Ze denken soms dat hun geloof op school als achterlijk wordt beschouwd en hun kind als tweederangs. Ze zijn er bang voor dat hun kind omwille van zijn geloof zal worden gepest.

Het grimmige maatschappelijke debat over de islam is hier voor een deel debet aan. Maar de ongerustheid van de ouders vindt zijn oorzaken ook in het schoolleven van alledag. Discriminatie is gelukkig nog steeds ongewoon. Maar het komt wel voor. En het neemt toe. Veel wijder verspreid dan discriminatie is een onbehagen over de islam. Een onbehagen dat het moslimkind en de moslimouder regelmatig op school tegenkomen: bij andere kinderen, andere ouders, bij onderwijzers, bij leraren, soms ook bij de directeur.

Misschien wel het meest verraderlijke is de onhandigheid van de school in de omgang met een aantal eigenaardige en lastige aspecten van de islamitische orthodoxie, die vaak de oorzaak is van onnodig escalerende conflicten. Het jonge meisje dat met hoofddoek op in de klas gaat zitten doet pijn aan het hart. De vader die geen hand wil schudden beledigt. Ouderlijke bezwaren tegen gemengd zwemmen wekken verontwaardiging. De jongen die uit de koran tegen de evolutie citeert, irriteert.

Mij wordt wel eens verweten dat ik aanstuur op de islamisering van het openbare onderwijs. Dat doet mij grimlachen. Het verwijt treft mij als absurd. Ik ben immers een groot fan van het openbare onderwijs. Ik wil juist dat er meer moslimkinderen naar toe gaan. Ik wil dat ze zich er beter thuis kunnen voelen, zodat ze vertrouwd raken met de Nederlandse pluriformiteit van geloof en ongeloof, en inzicht opdoen in wetenschap, moraal en kunst. Ik wil dat ze de ervaring opdoen dat ze gelijkwaardig zijn.

Het is niets nieuws. De wet voorziet al in de mogelijkheid. Als genoeg ouders desgevraagd aangeven het te willen, mag een openbare school religielessen aanbieden. Dus ook islamlessen voor moslimkinderen. Natuurlijk buiten de reguliere lessen om, alleen op basis van vrijwilligheid en te geven door een gediplomeerd islamtheoloog, vanzelfsprekend in het Nederlands. De ouders en kinderen krijgen een alternatief voor het moskeeonderwijs. De school laat zien niet vies te zijn van de islam. Een win-win-situatie.

Zelfverloochening als toegangsprijs

Natuurlijk is verheffing en integratie niet alleen de taak van het onderwijs. Dat is op de eerste plaats de zaak van de immigrant zelf. Die moet verantwoordelijkheid nemen voor zijn leven en voor zijn succes in deze samenleving. U mag als leraren eisen stellen aan de ouders, de kinderen, de jongeren. Dat moet zelfs. Verheffing en integratie zijn ook een taak voor andere overheidsorganisaties en de politiek. Denk aan veiligheid, jeugdzorg en werk. U mag van de politiek ook steun verlangen: voor kleinere klassen, betere gebouwen, meer scholing, beloning naar prestatie.

Ik ben me er ook zeer van bewust dat er onder immigranten en moslims ouders zijn, en kinderen en jongeren, die zich misdragen. Dat er onder hen ouders en kinderen en jongeren zijn die de kansen die u ze biedt, steeds weer laten liggen. Om moedeloos van te worden. Ik ben me ervan bewust dat les geven aan scholen en klassen met veel immigrantenkinderen veel vraagt - af en toe te veel. Ik beschouw de onderwijzers en de leraren en de hoofden die het goed doen als de besten onder u. Ik heb me voorgenomen ervoor te zorgen dat de lagere scholen in Nieuw-West over 6 jaar op Amsterdams peil zijn. Dat zal niet eenvoudig zijn. Maar in eendrachtige samenwerking tussen de scholen en de politiek moet het mogelijk zijn. U mag me daar te zijner tijd op aanspreken. Nog liever heb ik dat u tussentijds langskomt. Om mee te denken, om te komen kijken wat we aan het doen zijn, te komen vertellen hoe u het aanpakt.

Een laatste gedachte tot slot. Het onderwijs biedt eenieder de kans om succesvol te worden in de samenleving. Maar het mag niet zo zijn dat de toegangsprijs tot die kansen en dat succes de zelfverloochening is. Het mag niet zo zijn dat een kind zichzelf, zijn geloof, zijn familie en zijn afkomst moet verloochenen om die kans te krijgen. Die toegangsprijs is mensonwaardig. De openbaarheid van het openbare onderwijs biedt de beste garantie dat niemand in Nederland gedwongen wordt die vernederende prijs te betalen. Het staat open voor alle gelovige en ongelovige gezindten. Dat moeten wij, u en ik, alle burgers van Nederland, samen blijven bewaken. Alleen wie zichzelf mag zijn, kan zichzelf ontwikkelen.

Ahmed Marcouch is stadsdeelvoorzitter van Amsterdam-Slotervaart. Dit is een bekorte versie van de toespraak die hij hield op 2 oktober 2008 ter gelegenheid van het jubileumcongres van de vereniging van openbare scholen VOS-ABB te Laren.